

УДК 373.2.015.31:7

О. О. ДРОНОВА

м. Слов'янськ

dronova-olgaolegovna@mail.ru

ХУДОЖНІЙ КОЛЕКТИВ ДНЗ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті представлено результати експериментально-теоретичного дослідження в галузі проблеми розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку. Автор обґрунтовує концепцію створення соціокультурного поліхудожнього середовища як провідного чинника пробудження творчої активності дитини. Зміст статті розкриває сутність авторської ідеї організації художнього колективу дошкільного навчального закладу, його педагогічний потенціал, педагогічні умови ефективного функціонування як середовища розвитку творчості дітей і дорослих. Викладено зміст педагогічної роботи та визначено адекватні для масової практики дошкільної освіти форми і методи організації взаємодії, співробітництва, взаєморозвитку дітей і дорослих у педагогічному процесі.

Ключові слова: дошкільник, художня творчість, соціокультурне середовище, художній колектив, дошкільний навчальний заклад.

У сучасній педагогіці та психології дитинство визначається способом інтеграції дітей у спільноту дорослих. Не завжди світ дитини з її цінностями та смислами адекватно розуміється дорослими. Найчастіше світ дитинства та світ дорослих не співпадають за цими категоріями. Актуальними для галузевих наукових досліджень стають психологічні та педагогічні особливості формування та підтримки субкультури дитинства, де складається цілісна дитячо-доросла спільнота (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, І. С. Кон, О. Л. Кононко, В. Т. Кудрявцев, В. С. Мухіна, М. В. Осоріна, Д. І. Фельдштейн, Д. Б. Ельконін та ін.).

Проблема розвитку творчої особистості в дошкільному віці актуалізує пошук ефективних моделей культуровідповідного освітнього простору як креативного середовища. Досягнення культури є результатом творчої активності дорослої людини. Художню культуру складають цінності, засвоєння яких дитиною обумовлює становлення її як творчої особистості. «Винагородою тим дорослим, хто прилучає дитину до високого мистецтва, культури, є народження їх власного «Я» і «Я» дитини» [9, 71–72].

Аналіз освітнього середовища в практиці дошкільної освіти засвідчує наявність певних суперечностей: між прагненням дитини до творчої самореалізації і самовираження в різних видах художньої діяльності і низьким ступенем свободи у педагогічних технологіях; між природною потребою дитини у наслі-

дуванні і недостатньою готовністю педагогів до співтворчості, демонстрування дитині моделі творчості, зразка креативної поведінки. Середовище, організоване для дітей в дошкільному навчальному закладі, в одному випадку спрямована стати могутнім стимулом пробудження її творчості, а в іншому — перепорою, яка не дозволяє дитині виявити індивідуальність, реалізувати творчий потенціал, розвинути творчі здібності.

У дослідженні доведено гіпотезу щодо ефективності розвитку дитини як творчої особистості у соціокультурному середовищі, утвореному художнім колективом дошкільного закладу.

У науковому вивченні дитинства підкреслено роль виховання та культурного оточення як впливових на його субкультуру (Е. Еріксон). Спілкування дорослих і дітей додає дитинству нових суперечливих характеристик, які засвідчують його феномен. Цінність дитини – свобода – обмежується свободою інших, тобто дорослих. З одного боку, виникає ситуація деякого «одорослювання» дитинства, а з іншого – дорослий засобами культурних знаків та символів уводить дитину у світ дорослих, чим забезпечує їй соціальну адаптацію в ньому (Е. В. Бондаревська, О. М. Гашкова, І. Б. Котова, Н. О. Платохіна, В. І. Слободчиков та ін.).

У дослідженнях Л. П. Барішнікової, Є. П. Тарасова, В. А. Петровського середовище представлено як сукупність зовнішніх впли-

вів (соціальних, географічних, внутрішньосімейних та ін.). У публікаціях О. А. Горбань, О. Л. Кононко, К. Л. Крутій, В. С. Мухіної, С. Л. Новосолової, Р. М. Чумічевої та ін. підкреслюється, що для гармонійного розвитку діти потребують не тільки уваги дорослих, вираженої в формі доброзичливого, емоційного та змістовного спілкування, але й предметного середовища, яке пробуджує їхній творчий потенціал.

У роботах Г. М. Беленької, І. Д. Беха, Л. П. Загородньої, С. О. Козлової, О. Л. Кононко, В. А. Петровського та ін. спілкування дитини з дорослими у дошкільному навчальному закладі є середовищем, сприятливим для розвитку творчості обох суб'єктів освітнього процесу. Наявність персоніфікованого ідеалу в особі педагога надає дитині можливість побачити в собі ті найкращі якості, які знаходяться в ній потенційно. Ідея організації всіх суб'єктів освітнього процесу в художній колектив, як середовище розвитку творчої особистості у дослідженнях не конкретизована.

Метою статті є висвітлення умов створення та функціонування художнього колективу дошкільного навчального закладу як соціокультурного середовища розвитку дитячої творчості.

Ми поділяємо думку В. М. Дружиніна, що формування креативності можливе лише у спеціально організованому середовищі [7, 219]. На вагомій ролі особистісно-орієнтованого клімату стосунків у розвитку особистості як творчої наголошує Н. К. Роджерс. Його сутність полягає у прийнятті іншої людини, відсутності суду над людиною, намаганні відкрити собі шлях до власної внутрішньої сутності та творчого самовираження. Усередині подібних стосунків можна спрямовувати дитину назустріч такому досвіду, який буде стимулювальним.

Про створення особливого духовного простору йдеться у роботах Р. М. Чумічевої. Він утворюється гармонійною взаємодією аур педагога і дитини як єдине духовне поле, забезпечуючи дитині емоційний комфорт у світі людей і культури і спонукаючи її до творчості [9].

Культурно-діяльнісний підхід характеризує середовище як простір вільної спільної

життєдіяльності педагога і дітей у межах освітнього закладу. Середовище є спільною творчою роботою учасників освітнього процесу; воно уможливує саморозвиток, самореалізацію і самоактуалізацію як дитини, так і педагога, адже вони разом беруть активну участь у створенні культурного середовища (О. В. Бондаревська).

Головними рушійними чинниками розвитку творчості дитини, на нашу думку, є *педагогічний* (особливості педагогічної системи, побудованої за принципами особистісно-орієнтованої моделі взаємодії дорослого і дитини та спрямованої на виховання творчої особистості; художньо-творчий потенціал педагога, його спрямованість на створення оптимальних умов контакту з дитиною, щира підтримка її спроб художньо-творчого самовираження; *соціокультурний* (цінності мистецтва як модель творчості, цінності культури як правила і свобода у художньо-естетичному самовираженні, сімейні цінності та традиції у вихованні дитини як творчої особистості); *генетичний* (феномен художньо-естетичної обдарованості в дошкільному дитинстві, природні задатки дитини, які дозволяють говорити про наявність творчого потенціалу). У дошкільному віці для ефективного художньо-творчого самовираження дитині потрібні: певний зовнішній стимул, модель творчості, зразок креативної поведінки, відчуття причетності до загальної справи, аура творчості, яка об'єднує дорослих і дітей у єдиному художньому колективі.

Наш експериментально-практичний досвід засвідчує можливість створення творчих об'єднань дітей і дорослих. Аналіз результатів констатування показав, що в дошкільних навчальних закладах коло дорослих, які могли б стати партнерами дітей у спільній художній діяльності, є обмеженим. Наявна відстороненість простору дитинства від простору дорослих звужує можливості дитячо-дорослої співтворчості. Як правило, «керівники» художньої діяльності дітей, педагоги виступають саме як керівники, а не партнери.

Актуальним є питання розширення кола взаємодії дітей з дорослими та її культуротворче наповнення з метою урізноманітнення творчого «продукту» художньої діяльності,

збагачення його якості, надання соціальної та особистісної цінності. Шлях до його вирішення ми бачимо у створенні дитячо-дорослих художніх колективів. Їх педагогічний потенціал полягає в тому, що кожний дорослий, виявляючи свою творчість, розкриває перед дітьми модель художньо-творчого процесу, демонструє зразки креативної поведінки від задуму до його реалізації, від переживання емоції краси, надихання нею та натхнення до активних пошуків форм та засобів її втілення в художньому образі, створення культурних цінностей, і не пригнічує при цьому власного «Я» дитини. Дитина і дорослий взаємодіють у просторі краси, мистецтва, образотворення і самовираження.

У нашому розумінні художній колектив дошкільного закладу є дитячо-дорослою спільнотою, соціокультурним середовищем, яке створюється за принципами гуманної педагогіки, функціонує як педагогічна технологія і в якому моделюються та «проживаються» ситуації культуротворчої діяльності в умовах інтеграції мистецтв. Концепція формування художнього колективу ґрунтувалась на положенні, що соціокультурне середовище може використовуватись як: засіб колективної роботи педагогів з розвитку творчої активності дошкільника у мистецтві, об'єкт прикладання художньо-творчих здібностей дітей і дорослих, простір соціально-цінних художньо-естетичних комунікацій, самовираження та самореалізації.

На потенціалі художнього колективу прагнули змодельувати середовище, яке дозволить дитині проявляти творчі здібності, пізнавати способи образного відтворення світу і мови мистецтва, реалізовувати пізнавально-естетичні і культурно-комунікативні потреби за умов вільного вибору як художньої діяльності, так і партнерів для створення соціально цінного художнього продукту [3; 4; 5; 6].

Особливо підкреслюємо педагогічну місію дорослого як організатора соціокультурного середовища, суб'єкта художньої діяльності і творчості, члена художнього колективу. Він виступає транслятором культурних цінностей, партнером в усіх соціально-педагогічних ситуаціях, видах та формах художньої діяльності; є для дитини зразком креативної

поведінки, особистістю, яка виражає себе у мистецтві і отримує від цього задоволення. У творчій спільноті і педагог, і дитина отримують право на індивідуальну творчість.

Просторово-предметний елемент середовища включає твори мистецтва, творчі роботи та дизайнерські інсталяції, виконані дорослими. Вони функціонують одночасно і як оформлення «стимульних» сегментів помешкання, і як «наочність» у навчальному процесі. Діяльнісний елемент середовища представлений дизайнерською, музичною, літературною, театральною, хореографічною, пізнавально-дослідницькою, зображувальною діяльностями. Художній елемент середовища складають зображувальні матеріали, устаткування та обладнання, які матеріалізують дитині мову мистецтв. Естетичний елемент середовища забезпечується особистістю дорослого, його уміннями спрямувати інтерес дітей на дослідження Краси, Мистецтва, Себе; транслювати інформацію про середовище як джерело саморозвитку і демонструвати дитині зразки креативної поведінки та свободи художнього самовираження. Діалектична єдність елементів середовища забезпечуються програмою та педагогічною технологією, стилем спілкування дорослого з дитиною.

Художній колектив постає формою реалізації художнього напрямку, пріоритетного в освітньому процесі дошкільного закладу. Спільна діяльність дітей і дорослих, за різноманітністю своїх видів та форм, спрямовується на пробудження художньо-творчої активності особистості, розвиток художніх здібностей дітей у галузях зображувального мистецтва, музики, хореографії, театру, літератури та ін.. Колектив складається з груп різної художньої спеціалізації. Це відкрите, різновікове, мобільне об'єднання дітей 3–7 років. Його членами є школярі (випускники дошкільного навчального закладу) і дорослі (батьки, співробітники ДНЗ, педагоги, художні керівники). Кожний дорослий різними способами веде дитину до єдиної мети – художньо-естетичного самовираження. Сутність партнерства у дитячо-дорослій взаємодії полягає не тільки у спільному діянні, але й у самореалізації кожного суб'єкта. І це є головним. Кожний дорослий має можливість розвиватися так само, як і дитина.

У процесі впровадження експериментального модуля були відпрацьовані умови реалізації завдань і успішної діяльності колективу. Серед них: включення в освітній процес «серйозного мистецтва». Художнє середовище передбачає наявність творів зображувального і музичного мистецтва класичного й авангардного напрямків, високий рівень дизайну всіх помешкань дошкільного навчального закладу.

Робота колективу будується за типом студійної: в різних художніх групах реалізуються принципи співробітництва, партнерства дорослих і дітей. Керівники художніх груп, батьки, школярі виступають як старші партнери, для яких художня діяльність є такою ж цінною, як і для дітей. Вони створюють продукти художньої діяльності, виступають разом з дітьми у танцях, співі, сценічних постановках. Їхній досвід творчого ставлення до мистецтва, створення художніх образів завоюється дошкільниками на емоційно позитивному тлі.

Діяльністю художнього колективу створюються умови для максимально можливого вираження дітьми свого «Я». У підготовці художньо-творчих проектів діти починають усвідомлювати, що досягти ціннісного результату в ній можна лише за умов засвоєння певних правил, культури самовираження. Для ефективного самовираження в мистецтвах потрібне навчання, вправи, уміння координувати свої дії з діями інших учасників спільного проекту.

Дитина за власним бажанням може входити до будь-якої художньої групи. Для підготовки інтегрованих вистав, свят, концертів, творчих звітів учасники художніх груп об'єднуються. Серед прикладів видів спільної художньої діяльності дітей і дорослих назвемо режисерську постановку вистав, підготовку декорацій та костюмів, виготовлення колективних панно, експонування сімейних фотографій тощо. Переконані, що професійна діяльність педагога з організації художнього колективу може бути по-справжньому результативною, якщо батьки підтримують його ідею і стають активними співучасниками. Тому важливою є продумана мотивація.

Для ефективного навчання художнього самовираження художня практика урізноманітнювалася видами та жанрами мистецтва. Поліхудожнє середовище, збагачене цікави-

ми для всіх категорій учасників діяльностями («Майстерня краси», «Паперові перуки», «Фабрика тканин», «Ательє мод», «Вмілі рученята», «Майстерня скульпторів», «Чарівні фарби», «Гончарна майстерня», «Зроблю сам собі й Вам», «Флористи», «Лавка сувенірів», «Клаптики», «Вишиванка», «Лицедії», «Чарівниця музика» та ін.) уможливило реалізацію педагогічної технології ідентифікації дитини з особою художника, майстра, митця. Вхідження дитини в образ митця сприяє розвитку образно-естетичної виразності створеного нею продукту. Дитячі роботи призначалися на виставку, у дарунок, використовувались у побуті, прикрашали інтер'єр дошкільного навчального закладу. Результат діяльності поставав у його соціально-ціннісній складовій, що виявилось важливим у розвитку соціальної сфери особистості.

Відзначимо, що досвід роботи художнього колективу допоміг подолати стереотипність, шаблонність та інертність в організації освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі, відстороненість батьків та персоналу від педагогічного процесу, нерішучість та невпевненість у своїх художньо-творчих можливостях, замкненість та об'єднати світ дітей зі світом дорослих.

Концепція художнього колективу дошкільного навчального закладу та організація його функціонування як соціокультурного середовища розвитку дитячої творчості сприяли пробудженню творчого потенціалу, підвищенню художньо-творчої активності особистості, прагнення самовдосконалення та ін.

Головним стимулом виявився інтерес до запропонованої форми навчання, процесу та результату художньо-творчої діяльності, його виразності, довершеності. Також у дітей з'явився інтерес до того, як сприймаються їхні творчі досягнення іншими членами художнього колективу (дорослими і однолітками). Оцінка продукту іншими та прийняття його соціумом виявилася могутнім стимулятором художньо-творчого самовираження дитини.

Результати дослідження довели, що організований певним чином художній колектив дошкільного навчального закладу може ефективно функціонувати як соціокультурне середовище розвитку дитячої творчості за таких умов: визнання кожного члена колек-

тиву дошкільного навчального закладу суб'єктом соціокультурного середовища, транслювачем культурних цінностей, партнером дитини в художній діяльності; моделювання соціокультурного художнього середовища дошкільного закладу за принципами інтеграції різних видів мистецтв і художньої діяльності, розвивальної взаємодії, співробітництва, взаєморозвитку його суб'єктів; художня компетентність та активна творча і життєва позиція дорослих, готовність до творчої взаємодії з дитиною; взаємодія з сім'єю як чинним суб'єктом художнього колективу. Перспективи подальшої роботи пов'язані з розвитком художньо-творчої компетентності педагогів, співробітників дошкільного закладу, батьків.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. — К. : Освіта, 1991. — 111 с.
2. Бердяев Н. А. Смысл творчества : Опыт оправдания человека / Н. А. Бердяев. — М. : ООО «Издательство АСТ»; Харьков : ФОЛИО, 2004. — 678 с.
3. Дронова О. О. Художньо-естетичне середовище як фактор розвитку творчої особистості в дошкільному дитинстві / О. О. Дронова // Матеріали Міжна-

родної науково-практичної конференції «Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті». — Частина 3. — Луганськ : Альма-Матер, 2003. — С. 66—73.

4. Дронова О. О. Полікультурний простір дошкільного освітнього закладу як середовище педагогічної підтримки дитячої образотворчості / О. О. Дронова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. — Серія : Педагогіка і психологія. — Вип. 10. Ч. 1. — Ялта : РВВ РВНЗКУ, 2006. — С. 171—177.
5. Дронова О. О. Підготовка фахівців до активної творчої взаємодії з дитиною у поліхудожньому особистісно-орієнтованому середовищі дошкільного освітнього закладу / О. О. Дронова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. — Серія : Педагогіка і психологія. — Вип. 11. — Ялта : РВВКУ, 2006. — С. 187—195.
6. Дронова О. О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. — Ч. I. Від народження до трьох років; Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. — Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. — 204 с. ; 452 с.
7. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. — СПб. : Издательство «Питер», 2000. — 368 с.
8. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / М. В. Осорина. — СПб. : Изд-во «Питер», 2000. — 288 с.
9. Ребенок в мире культуры / под общ. ред. Р. М. Чумичевой. — Ставрополь : Ставропольский-сервисшкола, 1998. — 558 с.

О. DRONOVA

Slavyansk

ARTISTIC COLLECTIVE OF A PRESCHOOL INSTITUTION AS A SOCIOCULTURAL ENVIRONMENT OF DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY

In the article there is introduced the results of the experimental and theoretical research in the field of the problem of the development of a creative personality of preschool children. The author grounds the conception of creating of sociocultural multiartistic environment as an essential factor of revival if the creative activity of children. The plot of the article discloses the essence of the author's idea of organizing an artistic collective of a preschool institution, its pedagogical potential, and the conditions of the effective functioning as an environment of the development of creativity of children and adults. There is presented the content of the pedagogical work, there are defined the adequate for the mass practice of preschool education forms and methods of organizing the interaction, cooperation, interdevelopment of children and adults in the pedagogical process.

Key words: preschooler, artistic creativity, socio-cultural environment, artistic collective, preschool institution, pedagogical conditions.

О. О. ДРОНОВА

г. Славянск

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ КОЛЛЕКТИВ ДОШКОЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ СРЕДА РАЗВИТИЯ ДЕТСКОГО ТВОРЧЕСТВА

В статье представлены результаты экспериментально-теоретического исследования в области проблемы развития творческой личности детей дошкольного возраста. Автор обосновывает концепцию создания социокультурной полихудожественной среды как ведущего фактора пробуждения творческой активности ребенка. Содержание статьи раскрывает сущность авторской идеи организации художественного коллектива дошкольного образовательного учреждения, его педагогический потенциал и условия эффективного функционирования как среды развития творчества детей и взрослых. Представлено содержание педагогической работы и определены адекватные для массовой практики дошкольного образования формы и методы организации взаимодействия, сотрудничества, взаиморазвития детей и взрослых в педагогическом процессе.

Ключевые слова: дошкольник, художественное творчество, социокультурная среда, художественный коллектив, дошкольное учреждение.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2015